

II

ACC. N:R M. 16131:63-124.

(några uppt. var 140 sid., upp-
delat på 3 häften)

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Småland m.fl. Upptecknare: Anna Ivanberg, Husekvarn

Härad: Diocese Berättare: olika personer; se uppt. bladens
baksida!

Socken: " Berättarens yrke: "

Uppteckningsår: 1963-64 Född år " i "

När den nya tiden kom till bygden.

m. m. s. 63-124.

Lu F 73

(fotos. 106 a.)

Obs!

Plåder och socknar på baksidan
av uppt.-bladen bör kontrolleras,
eftersom upptecknarens ortsnamn
inte alltid stämmer.

Skriv endast på denna sida.

Byggnadsplanens förändring.

Någon av styrelsemedl. i Huskvarna hembygds
förening sade en gång att den gamla
byggnadsplanen skulle vara så här:

alltså i stil med skånskt byggnadsätt
fast med fristående bostadshus, men portlider med
portar att stänga. Ladugård mitt fram och
logar vid sidorna. Det lär finnas ett sådant
hus uppe vid Holaveden i Skärstad.

I Ingreds heska finns en sådan byggnad,
Arvidabo. Jag skickade ett foto därifrån till
arkivet. (vägstenar 119) I Gods och gårdar finns ev. bättre foto.

Ingen enda av de äldsta personer jag känner
och som jag tillfrågat, minns ett sådant
byggnadsätt för vanliga små bondgårdar eller
har hört talas om det.

Om hur husen var på bostället i Tykavik 1820, visar medsända
syneprotokoll.

se o-arkivet

Tyskavik 1820 talas i syneprotocollet om, "Laket
såsom av halm lagt under torv troligen är
upprätt, / såsom ej omtäckt på Ellfva år. /
vilket kan synas då man här och där
upplyfter torven. / 1821 vardet, / och man sitter
och väntar otåligt ifrån morgon till Elofva på
mönster skrivaren, som ej bekager infinna sig,
klockan sex beslutas, att här kan ej laga
förfall skall han böta 13 riksdaler och 16 sk.
banco. Och tillika klänste gott göra rättens
inställelse denna gång.

Redan 1821 är väggarna med rödfärga
överstrukna på mangårdsbyggningen.

/ Han hade stockläsar på dörrarna. /

Det blev böter för både mönster skrivaren och
avtjädnaren som inte förtedde de gamla syneproto-
kollen, 6 riksd. 32 skilling banco, fick den senare.

1824 finns det minst 10 fristående hus på Tykavik
forutom torpen. de fyra läderma och två logarna
"från varann skilda" har rivits, de låg tätt
intill mangårdsbyggningen, och byggts för
eldforns skull längre ifrån, i en enda
byggning. Brändstorn ämnar nästa år

igen flytta slugbyggnaden en bit.

En par av bodarna ha flyttats längre
från slugbyggningen, eller rättare rivits
och byggts om till en bod "med lofe däröver"
längre bort för eldforns skull.

Den nya boden var 15 alnar lång $8\frac{1}{2}$ aln
bred, $4\frac{1}{2}$ hög, täckt med näver i foden, haln
och torv. Golv av groft plank både uppe
och nere. "Bör dock brädföras med $2\frac{1}{2}$ tölft bräder
å' 1 ndr. 32.4 = 4.8. Spik och arbetslön 1 ndr. 24 skilling. Taket
på nya ladugården är lagt på dubbel botten av furubräder med
tegel på. Två fåhus har nybyggts till ett.

• I synreprotokoll ifrån bostället Tykavik vid
Bunn, Upp Grämma står, att "herr arrendatorn E. H.
Boheman säger sig vilja lägga lakei på shugbygg-
naden på ortens sätt av halm och torf med
näfver i foken, men däruppå Tegel, för vilket
sednare herr arrendatorn förbehåller sig
ersättning vid avträdet eller att på bortläga
teglät. Detta är år 1824.

1833 är det syn i Krakarps i Skärstad,
"ett halft förmedlat till $\frac{1}{4}$ dels mantal".

Låkesbyggnaden $22\frac{1}{2}$ aln lång $14\frac{1}{2}$ aln bred
och $6\frac{1}{2}$ alnar hög, under tegeltak.

Här är Kølma och badstuga i gult skick.
nybyggd och bekväm. Alla husen skall

bestrykas med rödfärg till en kostnad av
50 banco (om riksd. eller skilling, ser jag ej angivet)

28 st. fuktträn. Humleplantering vill inte slå
an. Gården är omhågnad med smidsteld gärdsgård.

1824 blev kölnan, som även nyttjades som bälstuga, flyktad en bit från gårdens öriga hus, för brandfarens skull, till en kulle på Ryssgården. Ett gårde heter Herrängen /herrängen/ etc, bondängen.

Byggnaden var täckt med halm och torv.

En nyhet infördes på gården, vindskappran på taket, om sorgsfullt täckt med ny halm, varigenom ^{med spet och dagsnytte} höstackarna öppvindades. En väg lades över maden, så att kreatur och körslor slapp gå omkring denna.

Ett körtus till ett vät förfärdigat större höskverk. som bespara cirka 150 dagsverken har blivit uppfört.

1831 blev kölnan inrättad med lavar.

mangårdsbyggnaden rödfärgad för 8 riksdaler
Östra stugan färgad för 4 riksdaler.

1843 ha husen ånyo blivit överstrukna med vitriolblandad rödfärg. Och vi hoppas

ända fram till 1881. Då påsynes — men
först kan nämnas 1873, då fick arrendatorn
till handskälla skjutit åt en herr skap a' 80 öre
milen. mjölken a' 16 öre karran, 50 öre
skålpundet för smöret. vilka sen 1882 kosta
18 för mjölken och 56 för smöret.
1881 nämnes tapeter för första gång: mang. bygg.
Takeet strykes med limfärg och väggarna
kläddas med tapeter a' 25 öre rullen 10 kr.
även östra stugan kläddas med 25 öres tapeter.
15 kr. går denna till. Alla hus på gården är
röd färgade och har tegeltäckta tak
Fönsterposterna oljemålade och dörrarna.
väggarna i östra stugan pimmas och
kappas /inman tapetseringen./
Bostället anses ej längre ha bruk för
kölman. År 1881 är det ett nytt hus,
brygghus, vilket hus ej förut är nämnt i papperna.

vänd!

M.16131:68a

Landskap: Småland Berättare: uppt.
 Härad: Vista Berättarens yrke: free
 Socken: Gränna Berättarens adress: Huskrarna
 Uppteckningsår: 1963 Född år 1907 i Fransås, Skåne
 Upptecknare: Anna Ivanberg Smedbygg. 9 Huskrarna

I nr. 73 skrev jag - brygghus. Jag finner detta
 ord redan 1848. "Kölna med brygghus-firmes
 utan annan anmärkning än den att
 badstugumur ännu saknas..."

Och till gården har tillodlats 2 1/2 tunnland.

Det är alltså Tykavite vid Bunn. som nu i våra
 dagar brukas som fråbruk, frånbruk, och stadsbor bor där på sommaren.

tillf. 14/2-64

Bostället Geska hade 1833 och innan, vid syn 1823,
nio fristående hus.

Sen 1823 har bod uppbyggts av förra kölman, och
ny kölman, och badstuga i ett hus fyllföts, bekväm.

Lätesbyggningen är $22\frac{1}{2}$ alnar bred lång och
 $14\frac{1}{2}$ alnar bred $6\frac{1}{2}$ alnar hög, under tegeltak.

Innehåller på nedre bottan fyra rum, kök och
förstuga. en kammar, två kontor, samt ett visthus
på övre bottan. alla rummen hade behöriga eldstäder,
och den vid 1823 års syn föreskrivna brädfördringen
fullgjord. Tapeter nämns ej.

Alla husen anstrykes med rödfärg 50 bänco
Landsvägen är i gott skick, den lott
nämligen som tillhör bostället.

Vid denna tid fanns lyddigen ej, teötro.

anteckningarna är ur synprotokoll för 1833.

Enradigt tegel kallas. hemma tegel.

Drövlings torp i Gladbo hade förest varit för två
 bönder som hade en halvättling var. ^{Söt-alfred hade den ena,} men sen
 slogs det samman och Bengsa-Pelle hade
 alltså en ättlingsgård. Sen fanns det tre andra
 bönder intill, för gården och norrgården och en till och
 Lill-Jonas stugan och något torp. Halvättlings bonings-
 husen låg mitt emot varandra, med garlarna och så
 gatan emellan. ^{alla hus voro grå på 80-talet.} Ladugårdarna mitt emot boningshusen,
 så nära inte tjugo meter ifrån. Skunkeboden med
 desser vid. Sen var det vagnbod och en hel del bodar
 neråt i rad. Och ännu på de andra ställena var ladu-
 gårdarna eller som man såg fähusen, nära bostaden;
 och ofta var loget och lador fristående från dessa.
 I Krabberyd i Bankeryd. Där låg också lagårdarna i
 rader, nära boningshusen. Där var så fullt med bodar och
 skunkebodar som låg i rader efter fähusen. Drevehus
^{— alla hus voro mossiga och grå —} fanns med ett stort trähjul utanför väggen och slagverk
^{"flata, breda av trä"} med fyra stora armar? (en stor cylinder) ^{Pom ingen använde på 80-talet.} Och en massa äldre äkerredskap.

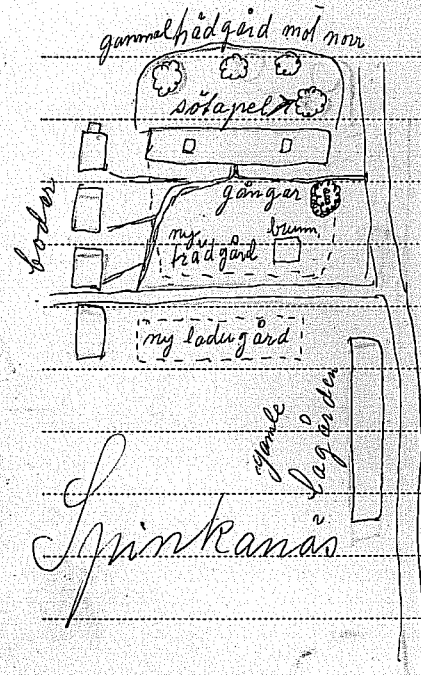
Spin kanas gamla ladugård låg utmed vägen.
Den var kvar till ungefär 1918.

För var det två torpare där på torpet och de hade gemensam
ladugård, med fähus på båda gavlarna, loen i mitten
och så en lada vid vardera sidan om loen och höglugg.

Det var bara en rad med båsar, så att djuren hade
krubborna mot laduväggen. Till ladugården var
ingen körbro, utan kör och säd måste stickas
upp genom gluggen. Det var mycket små fönster på
byggningen, som hade tegeltak. Den var en
lång räckta av hus, (man hade så många hus för.)

Det var ^{vars en} slöjd bod och, vedbod till
varje torpare med gemensamt hemligt hus vid
vedboden. Huset var mycket gammalt och
dåliga. De revs, och den nya ladugården
blev byggd längre upp, ungefär mitt emot bonings-
huset. Till denna blev lagd körbro (den blev dock väl
brant) och vagn eller redskapsbod och vedskjul och avhäde i samma
byggnad.

En ny ladugård byggdes i Höganas vid 1890. Den byggdes modernt med körbro, och av naturliga skäl, på samma ställe som förut. På denna lades sticketak utan tegel. Fast godset vid denna tid hade alla sina hus med tegeltak.

Boningshuset i Sprinkans byggdes på åttiotalet och arbetarna sop på förskräckligt vid det bygget. Uppvecklaren har ej fått reda på om det verkligen byggdes på samma plats som det förra. Kanske det låg där den nya ladugården sedermera byggdes.

Lantbrukets förändring.

Det är torpen Spinkanäs, Högarås invid varandra. Swängen (vid Swängen) Skårsta och Skårstatorp. De var alla torp till dyckås prästen och torparna gjorde dagsverken för dem. Och det var två torpare på varje. Bodde i var sin ände på slagen. Lantbruket på dessa torp skötte hustrurna och de själva så godt det gick på gammalt vis. Sen, vid början på seklet,

blev det bara en torpare på torpen och de fick hålla torpardräng, antingen anställd eller de hade en viken som. Lantbruket sköttes ungefär som förr, man dikade eller kuskade lite lätt, men i stort sett som förr.

1923 avskändades de och såldes till torparna.

Spinkanäs, som lär vara det största, hade en areal av 11,8300 hektar och så skogsstötten ovan vid Hägren 2,4870 ha. Det är totalarealen med berg hagm. och skog och åker.

Spinkanäs ägaren blev frostbärgare bredvid lantbruket, som inte nämnvärt förändrades ^{ifrån förr} Swängen ägaren

satte upp med en liten såg och sågade ^{stake} till bönderna omkring. Skärsta ^{torget} ägaren hade skogs körskor och kuggning om vintern som bredvid inkomst och landbruket förbättrades ej nämnvärt. Skärsta torpägaren uppså i skogen han ägnade sig också åt denna, om jag ej minns fel var han lite smickare också. Inte heller här gjordes nämnvärda förändringar, vare sig på hus eller ågorna.

1930 talet gjordes de första riktiga förbättringarna på Spinkan när då ägaren överlät ut landbruket till sonen. Postlinjen hade utökats och blivit heldags ^{arbete} plats. Allra först på hösten 1930 anskaffades en ordentlig plog, som kunde gå ner ordentligt i leran, en hel del öppna diken lades igen med rör och fylldes. Gamla stendiken rensades upp undan för undan. Brunnar grävdes vid ån och vattenledning med moderna rälseboar lades in i ladugården, dock var det så hög stigning att man måste pumpa upp vattnet. 350 tag ^{1. jag noterade.} minst.

kostnaden finansierades dels för sparade dränglöner
 i Skåne (är) Dels av skogsköslor under vintern 1930.
 (det blev bättre skördar jorden för vintern. Halkade jorden).
 Sedan andra året på sommaren ansågs an
 till, breddades på sin skallen och kanterna
 byggdes upp en ny bro lades. (Äter skogsbröt här och var)
 Men Höganäs måste
 göra samma med sin del för att den önskade
 effekten skulle uppnås. Han gjorde detta arbete
 nästan godvilligt. Över svämmningarna kunde vara
 så kraftiga att hela åkrar förstördes i väifloden och
 den gamla bron spolades med. Den nya byggdes
 av granna ek och höjdes och aldrig mer svämmade
 ån över sina bräddar. Last det kunde se hotande
 ut. 1932 utkolades rättorna som fanns i storlig
 mängd i husen, naturligt stora och inte rädda.
 Kanske att jag upplevde det förut. Vi skämdes sedan
 men vi visste ej att det skulle bli den vändningen.
 Någon sade till orrendatorn: "Gedem skandlöke, men
 ställ om så att de verkligen äter den." Ett nytt

svinhus skulle byggas, hönshuset var flyttat till ett nytt fristående hus, ty arrendatorn ville ej ha höns i ladugården. Korna ute, och för en gångs skull fanns ingen katt. Vid slakten togs dels en del avfall men även fint kött gräddes, skrapmjöl och skandlöken maldes och blandades i köttet, stektes läckert bruna och arrendatorn placerades ut bullarna i ladugården på alla möjliga ställen och dricksvattnet sattes ut. Bullarna äts upp och en del stöda råttor tillades. Men det var sen, det som hände, som vi ej beräknat. De friska råttorna lågade ner till kvarnen, på en gång blev där en massa råttor. Hjälparen skaffade fällor av nät och lyckades räta bra få bukt med dem, men de orsakade honom mycket besvär.

I Spinkemås blev de förtä sen. ^{byggdes.} Svinkhus byggdes, mjölkstugan och pådes magasin. 1933-1934
 gick med i mejerifören. 1932 Slakteriför 1934. arbetade i skogen om vintern ^{med körsbär.}

Vägen mot Hov lades om och förbättrades, den var utan grund och man gick till knäna nästan i lervällingen på hösten. Det blev ett evinnerligt 'fjabb' om vem, som skulle ha mest nytta av denna väg, och som därför skulle ha störst stycke. Det var 1930-1931. Det fanns stenkross, som en del bönder ^{humböjning} hade till sammans, de var med om den ända bort i Fläddinge och bologiet hade bildats på tjugotalet. Den gick med fotogen motor. Den användes mycket i slutet och under trettiotalet, sen blev det inget med det, ty man köper macadam numera och krossen står vänt nästan i Fläddinge och postar. Man pressade på att ha den efter varandra så att ingen onödig förning blev. En gång under hösttiden skulle de ha den på några ställen, den som skulle ha den fick inte låna häst förrän på aftonen av grannen, blev arg, lånade häst på en större gård.

använde Kroppen och omedelbart körde opp den till Flälinge, och så kom grannen på kvällen och hämtade ner den igen. Det var rätt lång väg och slit i onödan för hästarna och det befrämjade ej grannsam^{jan}. Om inte först, så ungefär samtidigt med prästgården i Berghem odlades kulturbete i Spinkonäs, redan 1932 var en bit färdig. De utvidgades undan för undan.

Det var symnerligen arbetsam terräng. bland berg och snår och en del kärra nedanför. Skängslan förbättrade grändarna bortogs över Skillingevägen 1938 ungefär.

En enkel mjölkkärra beställdes av smeden, med lite grovre cykelhjul en avlång, fyrkantig stålram, och en tvärram med kroker att fästa om handtagen på mjölkflaskorna, man tryckte ner ramen och flaskorna åkte opp, var lätt att stjuta i backarna så man kunde själv dra hem mjölken i symnerket om aftnarna var detta bra då man ^{för bar man} oftast var ensam med mjölket. ^{med ok sen hade man} ^{stoftkärra}

Många odugliga redskap fanns, och nya anskaffades.
Nya arken smickrades med hjälp av bysnickaren.
1933 anskaffades en ny potatisort ifrån Halland
i st. för den gamla som var magni bonum,
men som då var så smittad av bladrotta,
och av att använts för länge, samma ort som
utsäde. Tröskverk anskaffades först av
Spinkanäs, ^{då el kraften kom.} men en par av de andra ville ha
det i det, men det varade ej så länge förän
Höganäs köpte eget. Vid höstplöjning och
diverse arbeten lånades varandras hästar.
Inte alltid gick det så bra ty alla ville
vara först med sitt. Sen 1935 bytte
Spinkanäs hästdags verken i från godsst, mot
mans dags verken. 1937 sattes den stora berberis
utrotningen igång. På i Spinkanäs var flera tusen
tusken och det var ett svårt arbete i besvärlig terräng.
På våren måste säden i jorden tidigt, ^{för att säden} om man skulle

Såden klasade sig på åkrarna. Men det fanns år då man tvålade om det ens var lönt att ta hem den. Och så hade den stått frodig och fin, och så kom svartrosten och förstörde allt ihop.

Till skör blev det. Gödselstan cementades och urinbrunn gjöts. En del förärgliga uppskjutande stenar i åkrarna sprängdes. ^{En väg till bilet förslades.} ^{En väg som kunde mätta genom}

Igälvbindare köptes ungefär 1939 och kommentaren i från en äldre gård, som dröjde flera år innan den anskaffade någon: "Mätte de inte kunna hinna med att binda den säd där blir."

(Tröskförening hade också gårdarna i Råby, Prästgård, Frits i Lekarebo och en bonde i Besghem. De köpte det elektriska verket på trettiotalet och en del har det ihop ännu, och så hjälper man varandra med arbetskraft om det behövs, eller lejer.)

Brundatorn i Spinkarås köpte också en ångkok till att koka potatis till svinen med. Lätte ången i ett stort bycke.

Folk odlade ej så mycket kårötter förr.
De hade liksom inte riktigt 'grepp' om odlingen.
Anda in på trettiotalet och längre, till och
med någon gång nu under 1960 talet kan
man på mindre ställen oppåt Glavrida och
Vireda socknar se kårötter, sådda på drill.
Det är ett äldre domligt sårningsätt. De drillade
opp med ärjeströken, och så gick de med
en smalkalsad flaska, höll med fingret för
hållet, så att fröet hann lagom och så vältade
man över med hävältan. Sedan kom frökil-
lorna eller såtrillorna i handeln, isynnerhet
de med två trillor var utmärkta. Nu
sår man i regel på lite större gårdar
med maskin.
Sen gallrade man rötterna utan förpackning
och de fick stå alltför länge. Ingen efterpack-
ning. De blev små. Då Karl Swenberg tog

Sprinkarås 1931, odlade han där kålrötter på skånskt sätt, på slåttmark, för hackning (grupp) ordentliga avstånd, efter hackning och en trärädig kårthacka anskaffades. Vid den tiden odlades på Lyckås säteri en tjugo hundland kålrötter, sen förtiotalst ha de upphört därmed och har ensilage av grönfoder i stället. Så ha de även mumsa i Prästegårn och i prästegårn i Bergstens. ev. någon annan bonde också i Skårstad.

1931 började för första gången även fodermjölk kål att odlas i Skårstad. Karl Swenberg hade varit sex år i Skåne och sett denna växt odlas där. Den blev jättestor i Sprinkarås, och många kom och beundrade denna, här och var odlar man kål i Skårstad, men de låter den stå för fä och smälter med gödseln. För att spara hästen med de tunga lasserna opp

för 'rämebron', konstruerade han en släpkiss,
ja, först bara en hiss ^{efter skånska kisser. Läckafånga.} som drog upp hela
srkan, (släpkissen ville ej fungera riktigt) medan
håsten, Tor, som var gammal och sliten av
många skogs körster fick stå där nere med
en 'fätt' br och tillä på. Hissen tyckte
bönderna var bra, men den fordrade kraftigt
sakunderlag, bjälkar kanske, ställare. Jag vet
ingen som tog efter.

Vid betoppelagningen lät S-g. smeden göra
en avblastare som man börjat med på
1929-30 talet; Skön, sen kördes Kålrödlerna
upp med en särskild släpa, den gjorde
H. S-g själv också efter skånska metoder. ^{mönster.}
Dessa saker fanns ej i handeln då. numera
har väl många sådana. Folk kom och
tittade då S-g. ^(avundatorn) sprang där med avblastaren eller
körde med släpan. Tyckte att det var ej dumt om ländade
^{ben del gjorde efter dem.} grejerna.

1930 ändrade jordägaren böningshuset byggde glasveranda, satte sex rutiga fönster och en front. en liten förstug kvist till arrendators bostaden. Inreddes två rum ope på vinden till ägarens bostad.

Men matvagnen måste bäras ifrån Höganäs. Inget avlopp. Korkmattor lades in i stora rummet och i arrendators rum, där förut bara låg en bit matta på golvet. 1934 lades korkmattor över allt.

Arrendatorn skaffade 1931 fula bruna ek möbler, det fanns inga andra att få, nästan, till moderat pris.

Jordägaren hade sina kvar som förut. ~~stom~~

My armatur anskaffades, med armar och

tre kupor (födelsepresent) en ny stor

bocle'matta rost och grått till stora rummet i stället för kasmattorna som låg där förut.

1941 såldes Sprinkanäs. Den nya ägaren satte in hydrofon, grävde brunn i Sprinkanäs, höjde ladugårds byggningen. Byggde bryggkhus närmare gården i st. för det

gamla vid ån som brunnit. Den gamla, nerraside
potatiskällaren sattes i stånd med gjutna cement-
väggar. Skaffade mjölkmaskiner. Övrigt så
det som det var då, innan 1941.

Torpet Högånäs.

Agaren där, gjorde en del förbättringar på jorden,
även han. Han lade an på potatisodling, tidig,
som sen sålufördes på torget men även annan potatis.

Planterade fruktträd här och där i 'betet',
och även på delar av åkrarna närmast
berget. Utvidgade sin trädgård och

satte nya lärbuskar. Hade stort, eller
mycket med höns. Vid 1935 kanske 1936

revs det gamla boningshuset och ett stort
kvävaringshus byggdes ^{med bruktat trä} upp. Man kunde få
för delaktiga lån till nybygge.

På sista åren ha de den mesta av åkern
till kontraktsodling av svarta vimbär. Traktor ^{ingen} ^{höst}.

De stora ängarna vid Råby, med vackra ekar
odlade gamle ^{gästgivaren} gästgivaren opp. Det var i mitten
mitten på 1800-talet, kanske i början på 1900-talet. Ängen
invid, där Lydens busstation är, var Prästegårdens.

Där var som den finaste park vid riksstämman.

Undomarna höll till där och spelade och
samlades under ekarna. Prästegårdens orrundatom
ta in en söken om att få odla opp ängen,
i början på 1800-talet, och socknen beviljade
detta. Överallt där det fanns 'smidiga' ängar
odlade man opp dessa i slutet på 1800-talet.
Så började man ha klövervallar och då betröddes
inte så stora ängar längre. Men gott välbärgat
ängsbö ansågs av de gamla för det förnämsta
fordret för kor och ugdjur. Ännu anses, åtminst
på 1900-talet, lyckte gamla bönder det.

Man trodde förr, att inte höstveke gick att
odla på dessa trakter. Man odlade råg, korn
och havre, och vårråg och vårveke. Det visade
sig att det gick utmärkt att även ^{~ dykars började med detta.} odla höstveke.
Sjuskiftet har man haft i många, många år så
länge de gamla kan minnas. Träden var det
våldigt noga med. Då rensades dikena upp, de
skulle vara släta och fina, där man kunde lade
man skendiken av småsten och lyckte att
man vann mycket. Inte överallt har funnits lämplig
sten till sådana. Sen la man tegelrör i den mån
man lyckte sig ha råd. På dykars kartlades dessa
diken, vilket inte behövdes hos småbönder, som kunde
säga exakt hur dikena var lagda. 'Pierna' fick vara
ute på trädan och skotta ^{at åter} in vid åkerkanterna grästomar,
plocka sten och häva gödsel. Och man körde och
hanterade trädan så att ej ogräs stod och fröade.
Mot ^{stutet av} 1920 talet började en del så vicka på något av

trädan, ungefär hälften. På Lyckås ha de numera
fodermängskål på halva trädan och gödslar denna
del mycket rikligt.

Förr fanns på Lyckås tio par arbetshästar och
ett par hackhästar. De senare hade man vid smärre
körsor, vid mjölkning och sådant. Och tre stycken
varmblodiga hästar i kuskastallen därav en ridhäst.
Och så var det; stort såu till 1934.

Den nya ägaren skaffade hakborer, en Cater Pillar
vid 1935 och en äldre hakbor. Men dessa stredade
ofta då i början i skärstälran.

Nu finns det på Lyckås ett par arbetshästar
för skogsstötselns skull, ett par varmblodiga,
och ett par unghästar av dessa och ett grövre föl.

Numera håller man inte så skjut på att
träda jorden, som förr, på en del ställen
besar man även trädan.

Märgel, lär ej finnas i dessa trakter. För länge
tid sen på Lyckås, nere vid sjön, fanns sådan.
Greve James Hamilton lät gräva opp den och
den spreds ut på ^{träden} åkarna, men sen fröt den och
på de senaste åren Greven hade Lyckås, fögs ingen
märgel. Han sålde godsut 1916.

Vägarna var hemska överallt. Till och med
landsvägen på den tid bönderna hade vägstycken.
De körde på kompoststenar så stora, landsvägen
blev ju bättre än vägstyckelsen? tog den, men alla hyvägar.
Sen blev det mjölkkalinje på kullerikallet och det
fordrades, inga grindar att öppna och stänga
vägarna skulle vara skapligt framkomliga,
och man fick statsanslag till detta.

Vagnarna.

Kärror, sa man, de var utan fjädrar för, men
hade oftast fjärsäte i stället. De snygga
fjärvagnarna kom inte för än vid 1885. De
bärgnaste bönderna skaffade sådana ifrån Grånlunds
vagnmakeri i Gränna eller man köpte ifrån
Skillingaryd där man också gjorde fina
vagnar.

Järnvägen byggdes på millietalet och sen miste (1894) gästgiveriet sin betydelse, även om en och annan, prästen och rådmannen, bestälde någon skjuts. Med tiden kom även bussar och bilar och skjutsningen upphörde helt — fast man kan faktiskt ännu rekvirera skjuts från Råby gästgivarvärd, eftersom man har taxi där.

I forna tider vid särskilda händelser, och då inte gästgiveriets skjutsar räckte till, fick bönderna i Skärstad tillhanda hålla sina hästar också, men det är på längesen.

Kopparkärl användes i stor utsträckning in på tiello-
talet i de äldre familjerna, medan de unga vid denna
tid i stället skaffade aluminiumkärl, de var så
billiga och lätta. Emaljerat gods, som man hade så
mycket i Skåne vid den tiden, var ej vanligt här. Det
har aldrig riktigt slagit igenom, även om man hade
^(utom krukor och på sistone de billiga nyaste)

Huskvarna gjutna emaljerade kärl, men de är ju anna-
lunda. Kopparkärlen pättes undan eller såldes till
skrot, även bland de äldre familjerna ty förtennarna
slutade att komma om åren, som de för bruket. Det
blev också dyrt att förtenna. En oförtent större
gryta, som man hade till lingonkoket lät man stå
kvar, eller man hade den till småbarnstvän.

eller korngrynskok vid plaket. Nej, det sist var
allt fel, då hade man en svart järngryta, och sådana
användes rätt mycket till potatis kok m. m.

Ostkakesbunkarna sparades också ty av koppar
skall dem vara, även om man har haft av bläck och
emaljerat.

Brvänder bläckbunke till ostkakan, måste den alltid
klädas med en ring, broderad eller virkad eller en
fin limeseriet till kalas, och ostkakan är kalasmat.
De gamla träkärlen ersattes med de billiga bläcksakerna,
lätta att hålla rena men benägna att rosta
sen blev en hel del galvaniserade, men passade ej
till allt, för giftverkans skull. Men den galvaniserade
vattenhinken efterträdde kopparhinken, som man använde
vid samma tid som trähinken, som var billigare
i anskaffning. Emaljerade hinkar till vatten var också
omtyckta men de var dyra och höll ej på länge, men
mycket ha att ha mjölk i. under ^{och långt ifrån} hela kottstallet hade
man på mindre ställen, de smala tio - tolv liters
mjölkkyglorna av bläck, att förvara mjölk i och
grädda i. De blev snabbt avkylda då man hängde dem
i kummen eller stälde dem i en balja vatten. Med mejeri
föreningens utbr. och ändrade förordningar, blev dessa
saker onödiga i det mindre lanthemmet och finns ^{ej i handelen mer.} hölgen

Järvägs byggarna. Svensson berättar:

"En gång var vi på ett 'läsemöte' i en bondgård i Ösmarp i Olmstad. Först gick vi in i köket vi var en sex stycken. På 'broä' ^{köks} /trappan/ var utställt ett stort lerfat med gröt för att svalna. Man såg ju direkt ur fatet alla, de. Detta sparkade en, och det var ändå en bondson ifrån trakten, till så att gröten och skärvorna yrde omkring.

I köket bad vi om något att dricka. Där var bara ett äldre fruntimmer, hon kom med en mjölk kylare halv med mjölk. Den drack vi ur direkt. Skärningen så inget, bara tittade förvånat och ångsligt på detta ociviliserade sällskap. Vi gick ut igen och in genom fönster- ingången direkt till det stora rummet där mötet var. Deltagarna var vänliga mot oss, fast vi stod där vid dörren och fänades. Jag skämdes dock och gick ut och några med mig. Sen kom de andra

också. Ute stod bonden och såg ångslig
ut. Där stod en väldig stor, lång
klappetaula och vi satte oss där.

Bonden bad helt vänligt att vi ej skulle
sitta sönder tavlan, ty vi satte där och rickade.

Opp för en vild bjässe, som alltid bråkade,
ryckte till sig tavlan och gick mot bonden
för att drämma den i skallen på honom.

En par av oss andra grep tag i tavellbenen
och höll mot, han lugnade ner sig och bonden
stack in och låsade dörren. Och åtminstone
en del av oss var verkligen glada att
inget allvarligt hände den gången."

Som ^{bruket} tallriken vid måltiden, som jag skrivit om förut,
 och den ene skulle inte vara sämre än den andre.
 Med tilltagande industrier i stan och skogsbruket, blev
 det mera kontanter också. Imerre skrifter om jordbruk
 och även skogsbruk, skaffades i en del hem och
 lästes, jag har träffat på dem på gamla auktioner i trakten.
 dock ej rikligt förekommande. Stalk, som gödningsämne har
 för ansetts som förnämligt och åkerar ville man ha
 av ängarna också, om det gick. Höet ansågs dock
 som mycket viktigt för djuren, först på heliotalet, tyckte
 man efter ofaliga tidningsartiklar, där den tidiga
 klöverskörden ansågs så viktig, och saftiga rotfrukter.
 Förr, lät man både gräset och klövern stå att bli rikligt
 och grov, mogna. Om den nya grepen i Törnebo trädgår,
 eller Carl Svensson rättare, berättat, ifrån Järstorp, på alliotalet.
 Det kom en hel del i rask följd, spadar yxor, bättre
 sågar och i järnbalndeln var man ivrig att
 sälja. Annars sål man och gjorde det mesta hemma,
 eller smeden och smickaren.

Amerikaresor.

Man hade sina lantställen, ^{lantbruk} lagom till en familj ev.
någon gammal far och mor. Barnen växte upp, bara
en, var ämnad att ta vid. Ingen industri, som syssel-
satte den växande arbetskraften och ryckte följa
komma i gång om det gyllene landet i väster.
Agenter därefter kommo, och detta, att resa ut några
år, skaffa ett stort lantbruk på hundar eller tusen
hundland, bli rik och så komma tillbaka och
säga, som den i Albo härad i Skåne frågade:

"Vad kostar Kronovall, Bärtofta gården är
för liten och Frörens gården vill jag inte
ha." "Teller komma hem med nåt tusen på fickan.

Inom avskrifter av brev från Amerika (Nordiska museet.) är
nämnt en predikant Pahl, som brevskrivare, en ung flicka,
visar så mycket, och han i sin tur reste ut till Amerika,
(och predikade där, så det osade) för att han ställt en ung flicka
i olycka: Gränna. (Berättelse Axel Ivanberg och andra gamla i Grännatrakten)

Man reste, ja: "Min moster blev änka 1902. De var inte lätt
att vara ensam med ett litet barn och så ligga de fattiga
föräldrar till last. ^{en liten stund i Öppstorp.} Hon hade ej varit änka länge för än
hon fick ett amerikabrev ifrån Minneapolis. av en Holmberg.
Han skrev att han i den svenskeamerikanska tidningen sett
en notis att hennes man var död. Holmberg ber henne
komma till honom, han har en stoaffär och han vill ha
vård om henne och hennes son. De är främmande helt för varandra.
Det blev en stor uppståndelse i hemmet. Han ville
ha besked snarast. Moster ville resa. Hon strickar tiljett
och pengas till snugga kläder. De gifte sig omedelbart
vid framkomsten, så snart det blev ordnat, och fick med
tiden fem barn tillsammans. Han hjälpte hennes son till studier
med tiden och hjälpte över en annan syster till huskun,
som dock ej blev så förhållande över Amerika. Till stor förtrytelse
för pappas, som så oerhört gärna åkte i stället, men
kunde ej för att mamma motade. I 1905 under
loucheuten i Luleå var det rätt många som åkte till

Amerika. En del kom snart igen, ett par månader räckte.
Ville Berg ruste, med flera, då 1905. ^{vid Louisa} Han stannade ett halvt år,
så var han i Lönby igen. Hymnen blev vild av glädje,
och Ville sa: "Nämen, lever du, gamla Sally än?" Och de
orden fick Ville äta upp, ty den packasran drogs på verk-
städerna i långliga tider, så snart Ville visade sig lät det:
"Nämen, Sally, lever du än". Och så försökte sig Ville på
engelsten. "Lönby stiet", till stor förnöjelse och
många påbyggningar: "Och du bor vid Lönby stiet,"
eller "vid stiet", till trälådan singlade i
luften slängda av den ilskne Ville.

I visan sjöng man: "han gräver och hackar
och stöker och pumpas och hittar i bland förfärliga
klumpas av värde, av värde, han blev en rik man."

Han, Per Mattson kom igen till Sverige, med fyra stycken
fiskar m. m. och knappar och knappar av bara dia mant —

Visan här jag hört i östra Skåne, men den är även känd
här uppe. Visor är ju överdrivna och inget att rätta
sig efter. Amerikafeber kan man säga är rätt ord för ut-
vandringen. Jag får hänvisa till mitt arbete 1959,
genom bildningen året Runt till ^{Nordiska} Museet, men bifogar
ett par brev från en flicka i Storgården, Ölvestad, som
reser till Amerika. De är ej avskrivna till museet, och de
säger inte så mycket heller. — Och i bygden gick livet
som vanligt, arbetskraften räckte till ändå, eller
man arbetade mera. Och på marknaden sjöng de:
"Jag går mig neder till världshuset Boston, en
strålande härlig måldag så klar, småfågarna sjöngo
så glatt uti lunden" m. fl. amerikavisor.

Se O-arkiv,
från ej med i
dena uppt.

avsnitt ur Amerikabrev ifrån en Ölmstadflicka från
Ljoberg Storgården Ölmstad. 1896. brev följdes. (ej färdigt avskrivna.)

Original
Palmblad

— Tyg klocke är ej mer än 4 på aftonen.

— och våra koffer dem har de fört till båten.

— från Göteborg klocke 1 — jag får
ligg på kvateret — 75 år —

— jag hinde — att disk — spisa matvar —
och det lite bättre än på lant (landet)

— en så besjelig fru — bonqummer, som är
så språksamma och gladheter som den.

Imåjbro att tid han gick fort.

— Vi skall hoppa att det blir bättre —

— ej frukt ant jag lyckas — tencket (tänkte)
flyt (flyktat) Evar (Edvard) dender (den där)
jag tenkte (tänkte) att disk (diska) en samman.

Bara lite grand efter (många mån.) har
de där redvänderingarna försunnit ut brevstr.

Lannings villnet hade man också på den tiden.

Om denna, var de tre eller fyra om. Den kom ej så ofta. Böda ^{tidningarna} kom med posten. Osäkert är om mormor i Bullerbäcken kunde läsa riktigt, eller skriva.

Morfadern kunde läsa och något skriva. Det var kararna som läste tidningen, ofta högt, och knaggligt gick det. / Han började säga att bibeltidningarna kommit ifrån Lannings
I Ång hämtades posten 1895 till Halls (förlaget) ^{villnets sammansättning och distribution}

varje lördag. Ång, som var en ^{stör} gärd hade egen tidning. I Olmstad var det någon till, bonde, som hämtade tidningarna för veckan direkt på

förlaget, annars hade skolhäraren hand om posten och man hämtade den om söndagarna vid kyrkan.

Den blev det järnvägsstation i Bröbjemark och då kom posten dit och det blev lantbrukstidning därifrån och ut i bygden.

I Skärstade hade fru Lövenadler i missions huset. Det gick kærpost / gägg / mellan Jönköping och Ådestög. En gammal

gubbe, som bodde i Hesia (hästliden) mot Hellinge.
hämtade breven i missionshuset och delade
ut dem på kyrkebacken på söndagarna.

/Skolungarna i Ölvestad, när de hörde postiljonen
komma, skrek de och tiggde att postil-
jonen skulle blåsa i hornet, och det gjorde han.
Gubben hade några ören för sitt besvär
med breven.

Lammingsvillnet kom med posten och detta
hade småskolläraren hand om, han var
också kyrkvaktmästare, Mörk-Anders kallades han.
Efter gudstjänstens slut stälde han sig framför
altaret och ropade med hög och ljudlig stämma
från dem som hade bidningen och de fick
gå fram till altaret och hämta den. Det brukade
vara sju eller åtta som hade den tillsammans. När järnvä-
gen kom tog den posten och den delades ut vid järnvägsstationen.
Sen på senare år har byggts posthus på Råby gårde ^{och lantbrevbörse blev.} ^{gen} den nya be-
byggelsen.

Tidningen framför andra än och har varit Jönköpings p.
Och den har ändrat sig efter sin stora läsarets, som
inte bara är religiös. För några år sedan började
bioammonser införas m. m. synd och flärd, den
håller dock stilen ändå. Dans tillåter aldrig socken
myndigheterna, ungdomarna kan ju få tillstånd
till lite festligheter, och då kan ju gärna ingen förbjuda
dem då de väl är samlade, om de dansa då.

ins. i J. P. för ett par år sen. Helt enkelt har inte mycket nu
ämnet behandlats i nr. 106 heller med böcker, Lokhylla saknas för
det mesta. Men i handelsföreningens
saluföres Svenska Journalen, det
Runt och Husmodet var visst också
med och av ~~Hemmet~~ ^{i hemmet} Journalen. Man
har böcker (av vissa predikanter,
Jesu Liknelser. Island läkarskrifter,
Vista bygden och någon Leonard
Thörnberg boks. gratis b. genom bilningar.

Från allmänheten

"Ölmstads Lucia."

Hr redaktör!

I annons förra fredagen om fest
på ÖIS-gården i Ölmstad nämndes
om "Ölmstads Lucia." När eller av
vem har ÖIS fått fullmakt att utse
en sådan för hela socknen. Inget ont
om flickan, fast som barn hon är,
hade hon nog passat bättre på barn-
fest.

Luciafirandet är en gammal vac-
ker sed. Skulle någon gång hela
Ölmstad kora sin egen Lucia, är
det att innerligt hoppas, att hon
får framträda i värdigare samman-
hang än på en s. k. fest, som inte
är annat än offentlig dans.

Ölmstadbo.

Tidningen. I Ingeryd, då berättaren var barn fanns
det bara två tidningar. ^{i byn f. sig den förtäringssprosen var det} Det var alla, tio bönder
i lag, som hade dem. I det laget, där ber. morfader var
med, var de åtta till 'börja'. Sen var de sju. Sen
hade de andra, ^{i byn} den andra tidn. ihop. (Det var en arten gårdar,
byn om uppst. minns rätt) Och förtäringssprosen. En i vårt lag (det
vällade mellan medl.) samlade dem för året och det var
så noga att de ej blev sönderrivna eller fläckiga. De
brukade hängas på en krok på vinden, så att inte ungarna
kom åt att förstöra dem. I början var det visst bara ett ex.
i veckan men de ökade ju sen till två och
tre i veckan. Mellan 'härderna' (helgdagarna) vid jul, och
det var en stor kväll, gick karlarna samman hos
den, som hade haft hand om tidningarna. Och de
förvarade tidningarna delades noga ut så att varje fick
sina exemplar, bestämdes vem, som skulle ha hand om
den till kommande år och prenumerationsavg. upptogs. Sen bjöd
värdfolket på kaffe, skorpar pepparkakor och vetebrod.

Folkskolan lärde den nya generationen ett annat
läsesätt genom rättandet av uppsatser^{och} mycket inman
läsning en renare svenska. Här citerar jag en uppsats~~en~~
ifrån Ölmstad 1912, där meningarna är skrivna på för
projken naturligt talspråk, (de blev hårdhänt rättade.)

— "vad som har hänt under våren (vårarbetet) det var
torrt. och kreaturen skulle ut på bete, snart så får
man att börja slå. Vi har köpt en ny slättermaskin och
vi har provat av honom och det gick ju rätt
bra till börja." /projken gick i fortsättningskola./

Och den generation som lärt sig att läsa ordentligt, ville
också läsa tidningar, åtminstone kararna, det var inte
så roga om kvinnorna läste den. Det skulle ha annat
att göra, fattas bara. Ipressen. J.p. och Gröna tidningen
stod artiklar om lite av varje och ifrån de större
gårdarna kom nyheter. Döndernas barn tjänte där ibland,
och de kom hem och talade om det eller gifte sig, och
hade eget, och tog upp nya seder i sitt hem eller lantbruk.

M. 16131:106 a

Landskap: Småland Berättare: uppt.
Härad: Vista Berättarens yrke: fru
Socken: Ölmstad Skärstad Berättarens adress: Huskrarna
Uppteckningsår: 1963 Född år 1907 i Tranas, Skåne
Upptecknare: Anna Lvanberg Smedbygg. 9 Huskrarna

*Skola i Ölmstad (ny. skolas)
1910-1912*

Bimärningar till jordbruker. En del var smickare, träsmakare
I Bullerbäcken vävdes hästtäckor. Fiskarna hade ofta
ett litet lantbruk. En del gjorde lakarborrar, kolafat,
nyrteborrar m.fl. Kalle i Garpet gjorde borrar
och sålde i stan.

Man hade små fabriker utmed Rölleån. Den första
- skoddyffabriken.
var vid Kvarnen i Alboga men brann ner. Lumpen
man rev upp lump och hade som flötk i maskiner ist. f. träsk. till
kallad. Sen satte de upp en vid Boget vid ett litet
vattenfall där. Den finns ännu men drivs nu med elkraft.
gam vatt. värde makt av detta så modernt vid 1920-talet.

Benstamp fanns i Alboga. Men Borden hade en sådan.
Den gick ännu om Karl Pettersson ägde den. 1915 lades
den ner. Sonen hans är lika gammal som berättaren.

I Alboga fanns också garveri till 1920 ungefär
då Rölleån reglerades. Då var det Reabykvarn
och ännu en benstamp. och så var det dyngns-
kvarnar. en tjugo fyra, tjugo fem bönder om varje
kvarn. I Alboga fanns garveri, där gick gran och ekbarken
åt och viktad. Man ansåg det för bra att arbeta där, så fick man ej lungsten

Övergång från halmtak till sticketak.

Det var så gängset med halmtak överallt i trakten. Bengsa-Pelle lade nytt tak på sin ladugård 1887 och i trakten därom kring var det han, som var först att lägga sticketak på lågården, inte på hela taket, över loen och säladerna lades halm med "vier och spröt - ditt nöt", som laggarna ströck åt hantlangaren, men över fähuset lades sticketak och det sken så vitt till att börja med och såg främmat ut.

Virket köptes till Flabo station, ty där fanns en vatten-såg och hyvel. Ifrån Dröllnings-
^{Hand de gamla spröt husen.}
torp och dit, var en mil att köra.

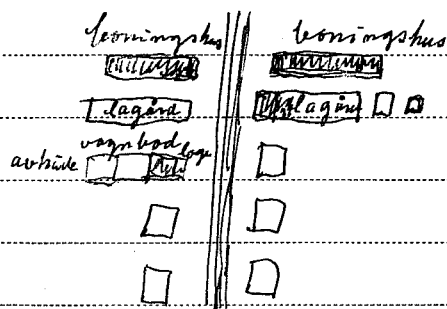
Det blev billigare med halmtak.

På mindre ställe fanns vid denna tid ej åk eller grännebroar. Man stack opp hö och säd genom gluggar. Vid större gårdar hade man körbroar. Uppen för undan de ladugårdarna reparerades eller nybyggdes byggde man körbroar även på mindre ställen.

Förr lade man logplankorna på längden. Man
ansåg att det var lättare att kröka ur
såden då. Och Lasse på Brännerna lade sådant
loggolv då ber. var barn.

I Drollnings torp stod en gammal skunkbod,
med trappa utvändigt och en skunke över trappan.
Om man skulle hämta något så de: "De ligger
på skunken." Där förvarades spannmål och
fläsk och allt möjligt. Det var öppet den
ena väggen inåt. Taket gick ner så långt, att
det 'fridde' för röta.

Invid skunkbodens var dasset, ej sammanbyggt
med denna.

Sticketak.

Eller väl lagt sticketak varar i tjugo fem år. På
boningshus fick de inte ha dem för brandfarens
skull. Det är ganska långesen man började lägga
tegel på boningshus. Teglet på spjåntak var ett
varmt men dyrbart tak. Att man fört haft torv
och näver och halm är väl känt. Halmen på uthusen
fick i vår lagas av till kreaturen. (ber. Karl Svensson)
minns ett sådant tillfälle.) Sticketaken var mycket vanliga
en tid (på uthusen) 1890 fanns endast en lagård
i Ölmstad som hade tegeltak och det var hos
Janssons i Ryd byn. Han sa: "Jaha, om i nu
vill hälsa på min gård, så är det den gården
som har tegeltak, ty det är en endast jag
i socknen som har."

Det var sticketak inunder och en radigt tegel.
Efteråt har man försökt under senare år, men den blev ej populär.
Man använder nu mycket plåttak. Men ännu finns en ladugård i Peaby (gräma) som
har halmtak.

1894. August i Anse storp var smickare
och söndags skolelärare, ^{dög i 85 års ålder 1925.} det senare hade han ingen
inkomst av. Men det hade han behövt, ty han
hade nio barn att försörja på det där 'kiet' i Anse
storp med små åkerlumpor som låg emellan Flabbergen,
som det behöfde komma regn på mest varje
dag om det skulle bli någon åring. Stolar och
byråar finns ännu här och var som han gjort.

Han hade också en stickehyvel, som han gick
omkring med hos bönderna och hyvlade.

De hemmahyvlade stickorna (i Skåne säger
man spån) skulle vara så särdeles bra,
så han, han grätade och stod i, och det behöfde
han nog göra, om det gjorde någon nytta, ty vid
denna tid hade de stickhyvelar vid sågarna
vid Rölleån, en var vid Alboga, en i Askerup och i
Prästkvam var såg. En vid Reabykvam. Det var ett samnt
hörande om vinkar till dessa sågar. Och en bonde i Torgnyd

där Lvanberg hade plats bodde, att de handhyvlade stickorna var 'likere'. Det var en lång bom, fäst ordentligt, och en järnten, som gick igenom och en stor kniv fäst på stänger.

Trä måste de vara, den ene tryckte och den andre drog. En steg fram och en steg tillbaka. En fann stickor skulle man hinna med att hyvla per dag och bonden lät hyvla sju famnar stickor.

Men, berättaren på till August: "Allri, allri mer sa ja slita vid din maskin."

Sen August i Ansestorp hörde upp med stickhyvländet är det ingen mer, som bytt sig om att hyvla stickor på detta sätt ~~mer~~. Det var verktigt tröttsamt, det arbetet. I Örkened var det en i början på seklet som hade 'vandring' och körde om-kring och hyvlade med denna som dragkraft.

Rödfärgning av byggnaderna. 1882-1883.

I Frälsegårn i Ingeryd rödfärgades lagårdarna då, första då Lvanberg gick i småskolan 1882. Skolan hade sitt hemlighus vid Frälsegårslagården och målarna stänkte rödfärg på skolpåkarna då de behövde gå dit. Sen var det en bonde till, som ^{också} målade sekså sina hus. Och ifrån Nissa-Johan och neråt var alla de andra gårdarna gråa. I Persstorpa by fanns inte ett hus rött, utom i Ång, där var de målade. Godsagårdarna (utgårdar) ^{till Öllanäs gods} var omålade till framt sekel skiftet.

Och då, på en enda gång, blev det så modert att alla skulle vara röda.

Morfar och mormor i Bullerbacken hade sina hus gråa. (trägråa.) Någon stuga stod omålade här och var imå skogarna och i en del byar så Haurida och Vireda stå ännu i dag en del trägråa hus kvar.

Maten.

Det är moder på mat, på blommar, kläder och allt, nästan.
till ex. bondbönan. Man hade dem vid varevliga stöva,
Karl Svensson fäistorp. f. 72) / Soppan, i mos, eller stuvade dem.
Tid backstugar och alla mindre ställen i Ingeröd.
Man stack ner en böna här och där mellan
potatisen i färdarna och man hade dem på särskilda
land. Man kokade dem färdiga, och man ~~kokade~~^{kokade}
dem och stötte tillsammans med potatisen till mos.
Torkade dem, men skalen blev så hårda att man
fick mala dem i kottkvarnen. Men till slut satte
man dem bara för att de skulle hålla, ^(blandmjöl) torkarna
borta från landet. Lötkakan, bakades på botten, av rågmjöl, salt vatten.

Knappast något bondställe berättaren varit på som dräng,
hade bondbönor. Tjänarna tyckte ej om den na grädd

Karl Svensson fäistorp: "Man var så avlättes på de mjöliga
två böner." Men den evinnerliga rågmjölsgröten höllnade
hjänsfolket på. Och båda grätterna fick en prägelse av fallig mans kost.

En del räddes försvann efter första världskriget,
 eller, det är väl ingen nu, som exakt kan säga det, kanske
 de försvann med de allra fattigaste backstugusittarna,
 när industrin kom igång, och folk kunde få lite mer att
 höra för. Vattla vällingen, som var så vanlig. Vasslen
 fick de fattiga gratis, bara de gick och hämtade den
 i mejeriet i Törneryd. Då hade de visserligen svinn
 ut av den, men de fattiga fick först, så mycket de ville ha.
Harregryn var ej vanl. i ker. barnaår, först vid 1890 fick han smaka den.
 På julen, då doppet var köket, sparsade man nog
 flödet, vilket de fattiga hade sedan och kokade
 välling på, framåt. Man redde den med mjölk och mjöl.
 ut. på 30-talet av en ung bonde, ¹⁹ i Skärstad. "Nä, så fattiga är vi ej så vi behöva äta vällinggröt."
 I bondstugorna hade man, klimpa välling, vilken
 var omtyckt, men lär användas mycket sällan nu.
 Liksom klimp i kött soppan. Ölsupan tog slut
 med det hembyggda drickat. Den nya generationen,
 som hade möjligheter, ville ej ha det, som de var utleda från
 barn dom.

Långschalas hade gamla gubbar för, men sen ville ej de unga ha dem.

Johan i Skattbagen i Flabo var den sista berättaren såg som använde en sådan.

Han var ungefär 40 år gammal i slutet av 80 talet. Schalens var dubbelvävd, röd och grå i rutor.

Och den skulle läggas så att den kom två gånger om magen och sen skulle schaländarna sticka fram under västen fram till.

Johan hade kommit ifrån Assarebo i Mohärad. Spräddarna så att så och så år modet nu. Och den och den har skaffat det. Möbelsnickare kom med nya moder.

Den gamla ildug-sängen ersattes med den s. k. imperial-sängen, och skulle någon ny säng anskaffas, blev det en sådan. Allt efter som de gamla husen byggdes om, ville man ha åtminstone två rum och en kammar och fler möbler anskaffades, dock köpte man oftast på auktioner.

Trädgardiner hade de, tvåsgardiner, för de små fönster.
Förhållan på ceklet var det modernt med tvårandiga,
röda ränder, och vitt. hemslöjdstyp. och långa, ibland
så att de låg vikta på golvet. Och till julen skulle
det vara nytt eller nytvättat. Och framåt, man virkade
gardiner, och sydde, broderade i färger, utsytt skulle
plötsligt allt vara. Och det hemvävda var ej fint
längre.

Efter första världskriget tilltog seden mer och mer i
Skärstad att gratulera, presentera, på födelsedagar, 50, 60,
70 o.s.v. De äldre ber. säger, att så var det inte då
de var barn, ibland fattigt folk. Man höll väl
reda på födelsedagarna. Och någon gick omkring i
'kalasetaget' med lista, att skriva på, en summa
beständes, två kr. till att börja med, men det ökades
förstås med åren. Till en blomma och present, en
ny silver vas eller skål för en kelli ofem år sen eller
längre till baka, silverfabrikar, kinnvaser, sen blev

glasvaser moderna också. Skarlarna fick smusdosa
och kända, men framåt hellobalet började ^{de följde} män
ge junder i adresser och i rullar i blommar,
och så gör man fortfarande. Ett kull till. ee., med
ett rop över ryggen med en hop rullar av tior eller femmor.
Huvudsaken med presentandet var, att man hade
löst sig in i det kommande kalaset. Efter sista
kriget vill folket mer och mer ej uppvaktas. I Gäsnäs
hände för ett par år sen att en bondhustru uppvaktades
med presenter, (det var vigselpresenter) ja. Kanste det var födelse-
dag. I varje fall vägrade hon prompt att ta emot dem och
gåvorna fick gå igen till givarna. Hon var ifrån
Jönköping. En landtöflicka skulle knappast våga detta.
I huskvarna kommer de från arbetslaget, några representerar
vid allatiden på kvällen innan födelsedagen, lämnar en
blomma och sjunger och hurrar, och överlämnar teckad
adress med pengar och namn. Bliar bjudna på kaffe
och tårter. Går hem i anständig tid, såvida ej det vankas sprit.

Förr på landet uppvaktades kl. 12 på natten och uppvaktarna hade kaffe dopp och lärtä, som man skramlat till och presenter. Var det en ensam kvinna, gick det bara kvinnor dit, var det hos en^{ensam} kar, följdes de gifla åt till honom. Men framåt gick de ej mitt i natten till den ensamme karen utan de gick, bara kararna, vid femtaget på morgonen till honom. Var det en gift karl som skulle uppvaktas, tog de inte kaffe med och så kom de på morgonen, huskan var då ofta öfve och hade allt färdigt, i smyg väntande på uppvaktningen. Och kaffet blir snabbt färdigt och uppvaktning på sängen. På förtioalet ändrades till att grannar och uppvaktande gå kvällen innan högtidsdagen, stannar till skat efter tolv, lite olika är det väldigt gamla, gå de tidigare, eller om det är hos socknagransar, då uppvakter man i anständig tid på födelsedagens morgon. Annars är födelse dagen för släktens uppvaktning.

Maten.

Till var ej fint att ha på kalas för.
Men fint var det, det vita brödet. Efter första världskriget har det blivit vitare och sötare och sötare, även till vardags och så det ännu.

Löv-kakan, nödfalls och pastkakak som bakades på 'basen', gör man aldrig nu. den är glömd sen en femtio år. Inte heller den för på vanliga mastiga protatis kakan. Sen första världskriget blev andra kostvanor.

Smör, eller margarin används, för en tjugo fem år sen, var det soldaten Munter-Thelin i Skärstad, han sa att han aldrig smakat smör på bröd för än han var en åttioårig gammal. smöret på torpet såldes till skan.

Fyra kronor skulle man ha för postlisen för, annars
låna det nej ej alltså låna den. För kumman.

1906 i Örteneid var det två småbönder, en i Myrakulla
och en i Jälteorp som köpte en Källkvam tillsammans.
men oj vad de andra sprang och lånade.

Innan första världskriget och mer mot sekelskiftet
hade man i Myrakulla Aftonbladet med Brokiga Blad
ingen annan daglig tidning. Folkeskolans barn-tidning.

Psalmbok, bibel och Ahrens postilla, almanacka och
mormor hade Rosenius skrifter, vilka hon värderade
och högt, att hon till och med bestämde
vem av barnbarnen som skulle ära denna bok.

Fyra småbönder hade fört ett dragverk tillsammans. Det var fyra
som drog, två och två, stående vid var sida mitt emot
varandra och drog med en hand. Det var 1907. men tre
år senare skaffades nytt tröstverk med vandring som monterades
opp på gårdsplanen. man bytte arbetsfolk emellan,
och allt var frid och sänja.

Luffor tafla eller luffarklebbas, som man sa,
hade de i Pers torpa-byn och Ång i Ingeryd
då ber. var barn. men den slopades sen, även i
denne by, liksom den slopats i de andra byarna.
Man raknade mycket denna sak, ty sen blev det
oftast den sista gården i byn, ^{som fick} Hasbergens luffarn, som
fick ligga i drängkammaren och de där lussörstarna
var inget att ha". . .

Det var en långskäggig luffare*, som kom till Ång. Han
fick ligga på golvet i drängstugan. Det fanns särskildt
och en gammalt läcke till den. Så snart gubben lagt
sig (på halm) började han rabbla alla namn i första
Hosebok, Adam, Eva, Kain, Abel, set o. s. v. o. s. v. "Vi bad
honom hålla lusst. han bara fortsatte. Sen strek vi:
"Håll käffen, gubbe!" han fortsatte bara. "Om du
ej håller lusst, gubbe, så störste drängen, gå vi
opp och häver ut dig." Gubben lustrade
kvårt, och vi kunde sova. " ^{de tog slut vid senaste priset.} ^{annu prates man om luffarna}

Her Erlandsen på lilla Ljövik hade det.

Han var rätt gammal då ber. var barn och han var väldigt gammelmodig. Så snart snön smält på våren tog han av sig

skumpona och hade sådana på sig bara på helgdagarna, till långt fram på hösten sen nysnön börjat falla, så gick han barfota och utan skor. Vid höstplöjningen gick han dock försiktigt i låran där jorden var ännu lite varm, men vid ånden, då årdret eller plojen skulle vändas, fick han ändå sipp och trampa i snön. Vid enstuggningen om våarna, gick han bland skrubbar och ris utan att akta det. "Vigå över, så han, det är genare." och klev exakt igenom med bara fötterna i det vassa och skrubbarna inunder. Även i hemmet var gammeldags. Om mällerna låg gubben inne i stugan i sängen där. Hustrun låg ute i bryggkuset, även om vintrarna. !

I 122 skrev uppi. om Benga-Pelles skinn kalsonger. Det hade väl varit utanpåbytt, ty ent. ber. var de sydda med hake och hupen fram en rad knappa ner, men sen var det en län att knäppa i sidorna. ungefär så här.

1962 eller 1961 anordnades husmoderskurser till ex.
vårdinnehållare. ^{Skärstad} Det låg inte så farligt syndigt.
Och på djupet nodnande, generade filadelfister
och missionsvänner lades en tidsenlig mace upp,
medan den 'syndiga' delen av kursdeltagarna
hade svårt att hålla sig för skott.

Och vid tomtförsäljning ^{vid Svängen} säger man: "Och så
centralt, nära till missionshuset, och det blir
boende grannar". — Vilket dock inte alltid
Huskvarnarbor uppskattas, dessa flyttar nu ofta
utom stan och bygger sina hus.

En ny generation växer upp i Skärstad, som
alltid, med de gamlas bortgång, går också mycket
av det gamla kyrket bort med dem.

Väckelserörelserna ha haft en oerhörd betydelse,
och inom de olika samfundens gör man allt
för att försöka få fram en ny väckelsevåg,
hoppas att någon 'eldsjäl' skall komma.